

مخبر

اخلاق، اجتماعی، فلسفی، تاریخی، ادبی مجموعہ

شعبہ بک آیدہ بر نگر اولتور

مذہبات

- اجتماعیات درسلی «مؤلفی محمد عزت» محمد علی عینی
 اسلام «صنعت» مصطفیٰ شکیب
 اون برنجی عصرده نوروک منابع عرفانی «مدرسہ لیر» مفتی ارغلی، احمد حکمت
 ملوکی طیفار (زادہ قمر) قریبہ حسین
 دینی ادبیات علی سعاد
 آسیانک روحی عباسی
 ایکی مجهول شاعر احمد خلیل
 سیاوہ قاضیسی اوغلی و شیخ بدرالدین شرف الدین
 آناتولیدہ صیجاق، صو ووق معدنی صو یوکارلری م. شرف
 ابن خلدونده اجتماعیات ضیاء الدین فخری
 حی بن یقطان و صوک بابانہ زارہ، رشید

اون برنجی عصر هجریده تورک منابع عرفانی

۲

مدرسه لر

مدرسه ، علمیه دینیان منور زمره مک منشائیدر . منسوبینی اکثریتله « زی علما » تسمیه ایدیلن صاریق وجه و شالوار اکتسا ایدرلر .
مدرسه دن اجازت آلانلرک یالکیز علوم دینیہ متخصصی اولدقلربی ظن ایتمک عبثدر .
مدرسه لر اسکی زمانک دارالفنونلری اولدینی جهتله بوراده هر نوع ، متداول علملر تدریس ایدیلردی . مدرسه لرک تدریساتی اون برنجی عصرده دورت فا کولته یه آیرمق ممکندر .

۱- علوم دینیہ و فلسفه دینیہ (کلام)

۲- حقوق ، فقه

۳- ادبیات (ادبیات عربیه)

۴- فن (طب ، ریاضیات ، هیئت) اوائلده حقوق شخصیه و حقوق جزا تمامیه قرآن ، حدیث ، قیاس فقها و اجماع امتدن استنباط اولونان اصول وقواعد کوره فصل ایدیلدیکندن ، حقوق اسلامیه قواعد دینیہ ایله ممتزج اولمغله « فقیه » نامی آلان اسکی حقوق شناسلر مرکز واسع معلومات دینیہ صاحبی اولمالری طبیعی عد ایدیلشدر .
علوم دینیده اختصاص پیدا ایدلر ، علوم دینیہ مدرسی ، امام ، کرسی شیخی ، خطیب ، مؤذن و قیم و ادبیات عربیه ده بهره دار اولانلر بوشعبه معلوماته عاڈ آناطولی و روم ایلنده مختلف مدرسه لرده کی کرسیلرده مدرس ویا باب فتواده کاتب اولورلردی .
اساساً طی درجات مدارس ایله ینلر ، عینی زمانده دینیات و عربیات وفقهده دخی اکتساب معلوما ایده جکلرندن جهت اختصاصه وقف تحصیل ایله مه ینلر خطیب ویا کرسی شیخی دخی اوله بیلیرلردی .

سلیمانیه جامی آلوسنده کی دارالطب مدرسه سنه کیرمه که موفق اوله بیلنلر ایله سلیمانیه مدرسه سنده اکال تحصیل ایدنلر طبابت ریاضیات ، هیئت وجوغرافیاده اختصاص پیدا ایدرلردی .

قانونی دورنده حدود وطن شرق و غربده توسع ایتمکده آسیاده و آوروپاده عثمانلی عسکرلری سلطنت مرکزندن اوزاقلاشمقده اولدیقلرندن اوردولرمزله برابر فضله مقدارده طبیب، جراح و مهندس کیبی صحی و عمرانی فن اربابنه اهمیت ویریلکده باشلامش و بونک ایچون سلیمانیه مدرسه لرنده طبابت و فنون تحصیلنه اعتنا اولونمشدر. سلیمانیه جامعی جوارنده اولدیفی کیبی احمد اول طرفندن برده سلطان احمد عمارتی یا کنده بر ایکنجی دارالشفا انشا ایدیلمشدر. وقتیه تورکیه ده علمانک رفاهنه آلمانیا وانکلتره دن زیاده اهمیت ویریلکده اولدیغندن [۱] اوزمانکی آوروپایه نسبة تورکیه ده، اسلامیتده دیناً ممنوع اولان تصویر و کولکلی صنایع نحتیه (هیکل تراشلق) دن ماعدا بالجمله علوم و فنون و صنایع ترقی ایله مشدی.

حقوق و فقهده اختصاص پیدا ایدنلر آتیده کوروله جکی وجهله تحصیللرینک درجه سنه کوره قاضی، مفتی، مدرس، قاضی عسکر و شیخ الاسلام اولورلردی. تکیه لرده متداول فارسییه مقابل مدرسه لرده رسمی تحصیل لسانی عربجه ایدی. آناطولیده عثمانلیلر طرفندن ایلك مدرسه، عقیب فتحده اورخان غازی طرفندن ازنیقده ضبط اولونان کلیسا جوارنده، مناستر بناسنده تأسیس و یا قیته عمارت و مسافر خانه انشا قیلینمشدر.

بو مدرسه نك ایلك مدرسی شیخ صدرالدین قنوی مریدلرندن شیخ داود قیصری و بعده چندرلی خلیل قائم پدري ملا تاج الدین کردی و بونک وفاتنده قره خواجه لقبیه معروف علا الدین اسود مدرس اولمشلردر.

سلاجوقیلر و سائر طوائف ملوک طرفندن آناطولیده مدرسه لر انشا اولوندیفی شبهه سزدر. آطنه و قونییه ده و بلاد سائرده بو مدرسه لر دن الیوم باقی قالانلر پک چوقدر.

استانبولده مدرسه تحصیلی فاتح زماننده باشلامش و قانونی دورنده مرتبه کاله واصل اولمشدر. ایکنجی سلطان محمد و برنجی سلطان سلیمان بو ایکی بویوک حکمدار یگی تورک وطنی بر طرفدن فکر آترفیع و دیگر طرفدن ملکا توسیع ایله مشلر، ملتک هم بازوسفی و هم دماغی تقویه بویورمشلردر. قیشلالر ایله برابر مدرسه لرده عینی زمانده فیضیاب اولمش و ایکی اوردو بردن سفر بر حاله کلشدر: فکر اوردوسی و سلاح اوردوسی.

قیشلارک پیش وپسندمه انشا اولسان مدرسه لک یاردیمیله ، اون برنجی عصر هجری به قادارتورک اوردوسی آوروپانک الهمنور والکمنتظم وبالنتیجه الک قوتلی کتله عسکریه سی ایدی . بوکون بیله فاتح و سلیمانیه جامعلرینک اطرافنی دائرأامادار احاطه ایدن متعدد مدرسه لک وسعت و کثرتنه باقاندلر بو ایکی جهانگیرک تربهلری اوکنده ایکیلمکده ناچار قالیرلر . بو ایکی پادشاه ایکی ، اوج عصر ملتک اباا عرفانی عد ایدیلشدر .

در سعادتده ایلك تأسیس ایدیلن دارالفیض « تابخانه » مدرسه سی اولوب فاتحک بنا کرده سیدر . رسم کشادنده ، ابوالفتح کسوه علمایی لابس اوله رق برابرنده وزیر اعظم محمود پاشا [۱] و شیخ الاسلام فخرالدین عجمی [۲] ایله سائر وزرا وامرا اولدینی حالده حاضر بولنملشدر .

ملاخسر [۳] ایله تورکستاندن جلب ایدیلن علی قوشچی [۴] بو مدرسه نلک ایلك مدرسلر نندر .

فاتح ایوب ده الی لی وایاصوفیه ده التمشلی مدرسهلری دخی بنا ایتمشدر .
اون برنجی عصرده موجود مدارسک درجائی بروجه آتی ایدی :

۱ — ابتداء خارج (نام دیگر قیرقلی خارج)

۲ — حرکت خارج

[۱] نامه اضافه یاد اولونان محله ایله جامع ، و چارشینک بانسی

[۲] دولت عثمانیه ده ایکنجی شیخ الاسلامدر . ایراندن کلشدر . فضل حروفی طرفدارلرندن برقاج کیشی بی الحادلرندن طولانی قتل ایتدیردیکدن صوکرانعلشیرینی یاقدیرمش و آتشی بالذات او فلرکن صاقالی طوتوشدیرمشدر .

[۳] ملاخسرو محمد افندی دولتک اوچنجی شیخ الاسلامدر . پدیری فرامرز ، مهتدیر . روم و یافرانسز اولدینی مختلف فیهدر . لسان عربده برچوق اثار دینی و ادبییه سی واردر . استانبوله و بروسه ده برخیلی جامع و مدرسه بنا ایتدیرمشدر . فاتح کندیسنه « زمانک ابوحنیفه سیدر » دیردی . بروسه ده کنندی مدرسه سی حظیره سنده مدفوندر .

[۴] علاءالدین علی قوشچی بن محمد . پدیری مشهور اولوغ بکک بنده لرندن و کندیسی دخی طوغانجیسی ایدی . سمرقند علماسندن زمانک علومنی و اولوغ بکدن ریاضیات و هیئت تحصیل ایتمشدر . اولوغ بکک سمرقندده انشا ایتدیردیکی رصدخانه بی اکاله مأمور اولمشدر ، افندیسنک و قاتندن صوکر اوزون حسنک یا گنه کلش و اورادن سفارته استانبوله عزیمت و ایقای وظیفه دن صوکر آذربایجان عودت ایله مش و اورادن کال توقیر ایله فاتح طرفندن استانبوله دعوت ایدیلشدر . هیئت و ادبیات عربیه و دینیاته هاند متعدد آثاری واردر ایوبده مدفوندر .

۳ — ابتداء داخل (نام دیگر الیلی داخل)

۴ — حرکت داخل

۵ — موصله صحن [۵]

۶ — صحن ثمان [۶]

۷ — ابتداء آلتمشلی

۸ — حرکت آلتمشلی

۹ — موصله سلیمانیه

۱۰ — خوامس سلیمانیه [۷]

۱۱ — سلیمانیه

۱۲ — دارالحديث .

بونلردن ماعدا بر طب مدرسه سی ایله برده دارالشفای موجود ایدی .
بومدرسه لرده کرسی تدریسی اولان مدرسلره اهمیتلرینه کوره ییکیرمیدن ، آلتمش
آقچه یه قدار تخصیصات ویریلدیکندن مدرسلر بالا آخره قیرق لی ، اللی لی ، آلتمشلی دینه
یادایدیلیرکن مدرسلرک تخصیصاتنک درجه سی تلمیح اولونوردی .

قواعد دینه مدرسلری ییکیرمی ، بدیع و بیان مدرسلری اوتوز ، فقه قیرق ، حدیث
اللی ، و تفسیر مدرسلری آلتمش آقچه تخصیصات آلیرلردی .

برطالب اول امرده علمادن بر ذاتک رحله تدریسندن استفاضه یه باشلار . بوراده
«ابتدا و حرکت خارج» درس لرینی کوروردی . بومعلومات دین لسانی اولان عربجه نک
صرف ونخوندن عبارت ایدی . بومدرسلر برنوع رشدی مکتبلری مقامنده ایدی .

خارج مدرسلری اوچ صنف اوزرینه ترتیب اولونوب برنجی صنفده !

تلخیص ایله مفتاحک سائر حاشیه لری

ایکنجی صنفده : مواقف

اوچنجی صنفده : هدایه .

[۵] صحن ، سلیمانیه ، مدرسه لرینه اعداد وایصال ایله دیکی ایچون موصله دینیلمشدر .

[۶] صحن دنیلمه سی مأذونلرینک صحنه حربه اکثریتله مأمور ایدیلهلرندن وثمان تسمیه سی فاتح

جامعنک ایکی طرفنده کائن کارگیر مدرسه لرک سکز عدد اولاسندن منبعشدر .

[۷] بش مدرسه دن عبارت اولدیغندن خوامس وپا خامسه سلیمانیه نامی ویریلشدر .

مستلری او قونوردی .

طلبه خارج درس لر نی ا کمال ایتدی کدن صو کرا « ابتدا و حرکت داخل » مدرسه لرینه
مدرس لرینک شهادت و دلائل لر یله میعاد معینده ترفیع ایدر لردی . ابتدا داخل و یا خود
اللی مدرسه سی استانبولده سلطان بایزید جامی حریمده در .

داخل و یا اللی مدرسه لر یده اوج صنفه آریلیر :

برنجی صنفده : هدایه حاشیه لر ی

ایکنجیده : صحیح و تلویح

اوجنجه ده : کشف و بیضاوی تدریس ایدیلردی .

بومدرس لر یالیکیز پای تخته منحصره کیلدی . ادرنه ، بروسه و قونیه ده دخی بودرجه ده
مدرس لر موجود ایدی . بومؤسس سات علمیه اکثریتله شهراده لر ، والده سلطانلر ، نامدار
وزیرلر ، طرفندن بنا ایدیلشدی . اللی مدرسه لر نده تدرس ایدن طالینه - ایرانه تقلیداً -
دانشمند عنوانی و بریلردی . داخل مدرس لر ندن بالامتجان ملازمت رؤس یله جیقانلر
مدرس و یا مصر ، شام ، حلب ، مکه ، مدینه قاضیلر ی معیتلرنده یکر می بش آچق ایله یدی
سنه نائب صفتیه ملازمت ایدر لردی . یکدن قاضی اوله مازلردی . یدی سنه ملازمتدن صو کرا
ینه عرب بلادندن « اللی آچق لک » قاضیله کچر لردی . قاضیلق مدتی بدایتده اوج سنه
ایکن اون برنجی عصرک اورتاسنده ایکی سنه یه تنزیل ایدیلدی . بو عصرک صو گنده ،
مأمور لر چو فالنجه مأموریتلرده تذبذب اوضرادی . اوج آیده تبدیل ایدیلن قاضیلر کورولدی .
بدانشمند ، ملازم اولنجه سجل دوله قید اولونوردی .

ملازمت طریقیه قضایه راضی اولما یوب تحصیل عالی یه دوام ایتک ایسته ینلر حرکت
داخل آتمام امتحانلر نی ویره رک ملازمت رؤسیله « موصله سخن » مدرسه لرینه داخل
اولور لردی .

بومرتبه یه واصل اولان دانشمندلر بومدرس لر ده :

مفتاح العلوم - سراج الدین ابی یعقوب یوسف ابن ابی محمدک (وفاتی ۶۷۹)

تلخیص المفتاح - محمد جلال الدین بن عبدالرحمان القزوینی نک (وفاتی ۷۳۹)

تجریده الکلام - نصیر الدین ابی جعفر محمد بن محمد الطوسی نک (وفاتی ۶۷۲)

مواقف الکلام - عضد الدین عبدالرحمان ابن احمدک (وفاتی ۷۵۹)

عقائد النسفی - نسفی نک (وفاتی ۵۳۷)

منار الانوار - ابی البرکات عبدالله بن احمد النسفی نک (وفاتی ۷۱۰)،
عقائد العزیدی - عضد الدین ک .

فقه : هدایه ، وقایه ، قدوری .

صریح : الصریح - بخاری نک ، التلیق - صحیح شرحی .

تفسیر : کشاف من حقیقه التزیل - زحشری نک (وفا ۵۳۸) ، انوار التزیل و اسرار

التأویل فی التفسیر - بیضاوی نک (وفا ۶۸۵)

کیبی رسائلی او قورلردی . سلم عرفانک بودرجه سنه ایریشن دانشمند آرتیق پیشمش
و عرب لسانی تفهم و تحریرده (تکلمده دکیل) کرکی کیبی ممارسه و ادبیات صریبه ده
بهره پیدا ایدم رک ذکا و عرفانی نسبندده تألیف آثاره مقتدر اوله جق بر حاله کلمشدر .
عربی به بو مرتبه صاحب اولان بر دانشمند استعداد و عرفانه کوره آنا لسانی اولان
تورکجه یی و دیلمزک سوسی اعتبار ایدیلن فارسی یی دخی تدرس و ثلث و نسخ یازیلرینی
تمشق ایچون بعض خصوصی معلمله و تکیه لره ملازمت ایدم ایدم تکامل یولنی بولوردی .
مدرسه لره فیاض زمانلرنده طوقوزنجی و او تنجی عصرلرده ، طلبه نک ، موصله دن
صحنه وصول ایچون ادبیاته ، عقائده دائر طبقی عصری دارالفنونلرده کی « تهز » امتحانی
کیبی تألیفاته موفق اولمسی لازم ایدی .

بو صورتله مدرسلرینک حسن نظرنی جلبه موفق اولان « دانشمند » فاتح جامعک
ایکی طرفنده کائن « صحن » تسمیه ایدیلن سکز مدرسه دن برنده صاحب « حجره » اولورده
هکبه سنی آصار ، کبه سنی آثار ، پوستنی سرور ، کتابلرینی رافله صیرالار . دواتی ،
کاغدلرینی قاووقلغه یراشدیریر . قید ماسوادن معرا جامع ، مدرسه و عمارت آراسنده
تحصیلنی اکال ایدم رددی . مدرسه نک دهلیزلرنده ویا آرقا باغجه سنده کی دوت و اینجیر
آغاچلرینک آلتنده ایکی ترصاقلالی دانشمند آللرنده مطول ویا درالخناز کتابلری اولدینی
حاله خلوص قلب ایله « مامر » قیدلرینی درخاطر و « سیجئی » اخطا لرنی کشف
ایدرلرکن عمان علومه غرق اولمش کیبی مست و مغرور کوکسلری قابایر و بویله جه
کونلر ، هفته لر ، آیلر ، حتی ییملر بیتر و کچر و بونلرک تحصیلی بیتمز و توکنمزدی .
اکثریسی آناطولی و روم ایلنک کویلو و چیفتجی اولادندن اولان وطن جدا ،
عائله جدا طلبه ، رزق مادیسنی عمارتدن و غذای معنویسنی جامع درس لرندن آزار آزار

تدارک و اکتساب ایدرک ، حیات شبانیمساک و محرومیت ایچنده تجریر و یالیکز درسارک تعطیل اولدینی اوج آیلرده (رجب ، شعبان رمضان) صله وسیله سیله یایا اولارق کوینه عودت ایدرکن یولنه تصادف ایدن قریه لرده امی امته ارکان دینی و نماز سوره لرینی و دطالرنی اوکره تدرک علمندن هم وطنداشلری استفاضه وهم کندیسسی استفاده ایدردی . بو صورتله - تعبیر معروفیله - جر ایتدیکی بش اون آقجه ویا مانغیری جینه و بش اون قیه ترخانه و بولغوری هکبه سنه آتهرق کوینه اولاشیردی .

بایرام ایرتهسی ینه کویدن کویه قونه رق ، کوچهرک ، وقورانه نشر دین و شریعت و مورانه جر ارزاق و ثروت ایله یهرک فائحه کی حجره سنه عودت ایدردی . اصحاب حجره نك قدمیلری مدرسه لرینک مذاکره جیلری عدایدیلوب بونلره « معیده » دینیلیر ایدی .

معیده عنوانی اکتساب ایدن اسکی دانشمندلر « صحن ثمان » مدرسه لرینک آرقالرنده کائن « تمه » مدرسه لرندکی یکی چومزلره درس کوستیرلرایدی . تمه ده سکز حجره اولوب هر حجره ده اوچر کیشی اقامت ایدردی . سکز « صحن » ک سکز تمه سی اولماسنه کوره بو تمه لرده جمعا (۱۹۲) دانشمند اقامت و تحصیل ایدردی . بونلرک آیده اون ایکیشر آقجه معاشلری و عمارتدن چوربا ، پلاو ، ات لقمه سی تعیینلری واردی .

بوسکز مدرسه یه « صحن ثمان » دینیلدیکی کبی « جنات سبع » ویا « هشت بهشت علوم » دخی تسمیه ایدیلیردی .

موصله درس لرینی اکمال ایدنلر بالامتحان « صحن » و بالا آخره آلتمشلی ابتدا و حرکت مدرسه لرینه ارتقا ایلرلر ایدی . بورالرده کلام و اصول و فروعده تعمیق تدقیقات ایله تفسیر و حدیثی توسیع و کتب فقهک بعضیلرینی اکمال ایدرلر و هیئت و هندسه دن و اوزمانلر منکشف اولان جوهرانی معلوماتدن دخی بهره دار اولورلردی .

بوصوک اوچدرجه مدرسه لرک مدرسه لرینه « قدوة العلماء المحققین » عنوانی ویریلیردی . بورالردن اجازت آلانلر اولاشام حلب ، باغداد کبی عرب بلادی قاضیلرینه و بالا آخره حسن خدمتی کورولنلر بروسه ، ادرنه کبی ایچ ایللره نقل اولونورلردی . مدرسلکی منسلک اتخاذا ایدنلرک منسوب اولدیقلری مدرسه لرده درس او قوتمالری مشروط ایدی . آلتمشلی نك مافوقده اولان مدرسه لرده کی تدریسات منتهای تحصیل عدا ایدیلیردی . بو مدرسه لرک مدرسه لرینه « کبار مدرسین » دیرلردی .

قانونی مدرسه لرینک تأسیسندن صوکر ا ادبیات عربیه ایله فقه و کلام کی علوم شرعیه اکتساب ایده جکر ، فاتح مدرسه و تمه لریله اکتفا و فلسفه و ریاضیات و طبابت تحصیل ایله یه جکر سلیمانیه مدرسه لرینه قادر ارتقا مجبوریتده ایدیلر .

اوزمانه کوره ، بومدرسه لر فنون عالیده متخصص بتیشدیرن مؤسسه لرعد اولنوردی . ملازملردن مدرسلکه و قاضیلکه قادر هرپایه صاحبی ، اون بشدن بش یوز آقچیه یوکسان وظیفه یه کسب استحقاق ایدرلردی .

اوائله لباسی ساده و اندیشه علمدن غیری هرقایغودن آزاده اولان بر مدرس بولدن کچه هرکس اوکاتعظیماً چکیلیر و کذرگاهده کی قهوه لرد . اوطورانلر آیاهه قالدقهرق حرمت کوستریرلردی .

« العلماء ورثة الانبیا » حدیثی اوزمانلر جای تطبیق بولوردی . بالآخره طریق علمیده خدم و حشم زیاده له شنبه حرمت ده زائل اولدی . هر عالم صوکر خواجه سینه اضافتله یاد اولونوردی .

مناصب علمییه باشلوجه بش مرحله ایدی :

۱ — دانشمندک ، ۲ — ملازمت ، ۳ — مدرسلک ، ۴ — مولویت ، ۵ — قاضیه سکرلک .

قاضیه سکر اولانلر مشیخت اسلامیه یه نامزد اولورلردی . « مخرج مناسی » اکبویوک مدرس پایه سی ایدی .

اصحاب رؤس ایچون اوچ ترقی یولی واردی :

۱ — قضا و فتوی ، ۲ — تدریس ، ۳ — تدریسک متممی اولان واعظلق . واعظلقده

منتها آیاصوفیه کرسی سی ایدی .

استانبول قاضی سی ایله آناتولی وروم ایلی قاضیه سکرلری سیاسی انجمنلره ، مجالس

و کلاویه دعوت اولونه رق امور دولته مداخله ایتدیریلیردی .

پنجشنبه کونلری مدرسینک شیخ الاسلام اقدی ایله کوروشمه لری عادت اولدیغندن

بو کونه « ملازمت کونی » اطلاق اولونوردی .

شیخ الاسلام اقدی بی زیارته کیدن مدرسیندن « صحن ثمان » ایله اونک مافوقی اولانلر

حضور مفتی الایامه داخل اولونجه یه قادر خصوصی بر انتظار اوطه سسندده آرام ایدرلر

و موصله صحن ایله آندن آشافی درجه ده کی مدرسه لرد مدرس اولانلر صفه ده بکله رلردی .

یورسم قبوله دارالحديث مدرسی ریاست ایدردی .

فاتح، مدرسه لرینی تأسیس ایدرکن صحن نمانده حاشیه تجرید کیی، شرح مواقف کیی
آثارک او قونماستی مشروط قیلمش ایکن اون برنجی عصرده بودرسلر «فلسفیاتدر»
ادعاسیله منع اوله رقی رلرینه هدایه کیی، اکمل کیی برطاقیم کتابلر اقامه ایدیلشدر.
بالآخره قاضی بیضاوی اوقوتان مدرسلر اولومله ورؤس امتحانی اجرا ایدن
شیخ الاسلاملر عزل ایله تشأم ایله دیکلرندن هر مدرس قاضی بیضاوی اوقوتاماز. وهر
شیخ الاسلام اصولدن اولان، امتحانلرده حاضر بولونه ماز اولمشدی. [۱]

۹۹۰ تاریخنده مراد ثالث دورنده، غلطه قولهسی تعمیر اولونه رقی رصدخانه اتخا
وراصدلفنه تقی الدین مصری تعیین ایدیلش ایکن «عالم غیبک احوالی جست وجو اولونماز»
سفسطه سیله بومؤسسسه تعریضاته اوغرامقله الفا ایدیلشدر.

کیت کیده مدرسه لری اسملری موجود وجسملری نابود اولمغله آرتیق مدرسلک برپایه
وبر مدرسه دن دیکرینه نقل دخی ترفیع رتبه دن کنایه اولمشدی.

۱۰۰۰ تاریخندن صوگرا «هر مصلحته خاطر قاریشمقله وهر امرده مسامحه
اولونمقله» [۲] بر «علمیه زادکانی» صنفی ظهور ایتدی. بوصف منسوبینی بابا یوواسنده،
آناقوجاغنده رؤس و مولویت آلهرق کسب رفعت ایدرلر و طلبه لکدن یتیشلر بکار اوجاغنده
و حصیر اوواسنده مایوس فضیلت قالیرلردی. مدرسه دن اجازت آلانلره توجیه ایدیله جک
جهت بولونه مادیغندن طالعی یاور اولانلر، اوده نادرا، حال عتہلرنده بر موقع صاحبی
اولورلردی.

هر رؤسک آرپالنی، آیلنی اولدیغندن چالیشمادن یاشامق ایسته یین کیشی زاده لره،
ملازاده لره رؤسلر توجیه ایدیلیردی. مناصب علمیه اصحابی قتل و مصادره دن وارسته
اولدقلرندن، وزرادن، وکلادن اکثریسی اوغوللرینی بومسلکه سوق ایدرلردی.
قاضیلر مأموریتلرینه کیده میوب جاهل نایبلر قوللانیرلر و بونلرده امت محمدک باشنه
مسلط اوله رقی احقاق حقه بدل اسقاط حقه و ادخار ثروت نامستحققه چالیشیرلردی.
طریق قضایه نسبه ینه مسلک تدریسک حالی اهون ایدی. مشر اولمایان علوم عربیه
اوغورینه دیز و دیرسک چوروتن مدرسلر احتیاجه کافی ایدی.

[۱] تاریخ جودتده سنه ده بردفعه اجرا اولونان رؤس امتحانلرینک تفصیلی وحتی ایراد اولونان
سؤاللرک ایضاحی مندرجدر.

[۲] تاریخ جودت ج (۵) ص ۱۷۴.

وقیله علمادن لیاقتی کورولنلر دفتردارلقلره ، رئیس کتابلغه تمین اولونورلر و حتی
ایچلرنده کوپرولو فاضل پاشا کیی وزیر اعظملغه ارتقا ایدنلریله بولونوردی . فقط بوعصرک
نهایتلرینه طوغرو دولت چرخنک سائر قسملری کیی مسلك علمی ده بوزولدی .
مدرسه لره دوام ایدن دانشمندلر ، عمومیت اعتباریله ، اصلاً تورک ایدیلر . مکتب
معلوماتلری نسبتنده نائل رفاه اوله ماینلر آرالرنده :

بر خردمند مسلم اوله سین !
جمله یاراندن اهل علم اوله سین !
ینه بر جبه ایله پیر اوله سین !
ینه ده لایق تحقیر اوله سین !
چشم حسرتله باقوب دنیا به .
انتظار آیله سین عقیابه .

مالی ورد زبان ایدرک نسیان و ضرورت کوشه لرنده ، کتاب قوردی کیی منزوی
یاشارلردی . فقط هرقلرینک مقتضاسی ینه صبر و حمد ایله افای عمر ایدر و جاهل اصالت
اربانبک بشیکلرده طفره صاحبی اولمالرینه سس چیقارمازلردی .
فقط بوعصرک نهایتلرینه طوغرو مدرسه لر برر مشرق عرفان اولمقدن چیقهرق
کانون فساد حاله کلدی . بورالرده . علم و فن یرینه جهل و تمصب تحصیل ایدیلکه باشلانیدی .
تفصیلی اولکی مقاله ده کچن قاضی زاده لر عصیان کیی جامعلرک ، اسراف و احتشام عدیله ،
ایکی مناره سندن برنی ییقمق ، مدرسه دن ریاضیات و فلسفه یی قالدیره رق رصدخانه یی الفا
ایتدیرمک ، مستحسن بدعتلره مانع اولمق کیی فکرک و علمک ترقیسنه حائل ، بر بلای
صائل تهلکسنی آلدی . بوصورتله خلقلک ا کراهی جلب ایده ایده باقیمسزلقدن حایلزلر
ویوبازلرله دولان بومؤسسسلر کندیلمکندن چوکمه باشلادی .

منق اوظلی
عصر حکمت

۲۲ ایلول سنه ۱۳۴۰

